

rezonovanja, što ne služi na čast takvim da ih nazovem naučenjacima", odnosno da bi pokazao kakva je "žalosna svedodžbu o poznavanju srpskih zemalja i naroda u njima, i za jednog običnog Srbina, a još žalosnija za jednog srpskog istorijopisca kao što je g. Ruvarac" (Joksić, 1898). Slično je pisao i Đerić: "Uzalud je tu i hvaljenje II. Ruvarca i kuđenje P. Srečkovića, kad se pouzdano zna da su obojica u pitanju istorije i etnografije Stare Srbije i Mačedonije bili neznalice, i kad se zna da su u toj stvari bili lični protivnici, a inače rođena braća tj. nezalica i jedan i drugi" (Đerić, 1922).

Danas se često tvrdi da "opustili smo se i zapustili, prepustili smo se svojim lošim svojstvima, sami sebi najveći neprijatelji" (Ćosić, 1992), odnosno, da "stalno ponavljamo iste greške", uz pitanje "da li smo mi sami sebi najveći neprijatelji" (Mileusić, 1997), ili konstatacija da "koren naših sadašnjih nevolja moramo tražiti i u nama samima. Glavni neprijatelj je ipak u nama: to je naša naivnost, naša bahatost bez pokrića, naša neorganizovanost, naše 'od danas do sutra'" (Zurovac, 1997). Ima i autora koji veruju da "fluidni tok srpskih mana, ta reka srpskog samouništenja mnogoimena je. Zove se nemar prema sebi, ili lakomislenost pred budućnošću, ili naivnost pred licem neprijatelja" (Dacić, 1997). Nesreća srpskog naroda pronalazi se u njemu samom, "u njegovim nedovoljnim snagama, neslozi i izdajstvu, a ne u nekom drugom", kao i u prisustvu "tobožnih naučnika" koji su "nastavili rad velikih sila i javnih ubica, na Srbe usmerenih", a pri tom su "zadobili većinu srpskih istoričara" (Samardžić, 1989). Pošast se traži i u srpskim političarima posle Drugog svetskog rata koji su "neupotrebljivi", "poltroni", "iskorenjeni iz svog naroda, politički i nacionalno impotentni" (Mladenović, 1989), u vladajućim krugovima koji su kod Srba "razvijali podanička osećanja i tako ih okretali protiv sopstvenih nacionalnih interesa" (N. Samardžić, 1990), ili u naivnoj politici vlade (Tadić, 1992).

Pre sto godina se pisalo da "propadamo moralno i materijalno, i nestaje nas", a uzrok se nalazio u "nemarnji i nedotupavnosti starešina opštinskih i crkvenih" koje su pogazile svoj ponos i ne brinu za mlade. To su "sebične starešine", pa "nezanjanje, nerad, raskoš i Čivut upropastiše nam najpre spaie i bogataše, pa onda trgovce i zanatlije, a sad žderu prostake, jer je ono šuga prilepčiva, osobito za nas ponosne u tom". Zaključivalo se da je "zlo i krivica u nama a ne izvan nas", da "mi nevaljamo", da "u nama nema čvrstine, a onda ni budućnosti ni bića, a nema zato, što nema svesti ni ponosa", da "ovoga čuda ima samo u nas", pa se postavljalo pitanje "ima li još koji narod da sam sebe ovako tamani, ima li žalosnijega i sramotnijega znaka po svest ličnu i narodnu". Anonimni autor je ponavljao da "ne vredimo ništa, pa se niko i ne obazire na nas" i tvrdio da Srba ima "tako sramotnih, da se uvređeni nalaze, kad im ko kaže da su Srbi, a Srbi su", da "ne znaju i ne mare za svoje ime, jezik, veru", a kritikovao je i sveštenstvo koje ne prosvetljuje narod, kaluđere koji su se zanemarili, škole koje su "tužne i jadne", bogoslovije koje su "čemerne" i pozivao "da priznamo svaki svoje pogreške" (Za što naš narod...i tako dalje. 1867). I Kralj Milan je uočavao istu opasnost, koja je "negda slavnu državu srpsku srednjega veka i srušila", a ona "leži u nami samima", u "kobnom razdoru", u "partijskim borbama i strastima" (u: Protić, 1912). Gopčević je tvrdio da svaka država mora propasti "usled unutrašnje svađe i partijske mržnje", odnosno da "mora da prepukne srce od žalosti svakom srpskom patrioti" kad vidi kako se sukobljavaju partije u Srbiji, "kako Srbija i Crna Gora jedna drugu zavidljivo motri i popreko gleda", kako "ugarski Srbi sa Hrvatima i svojom braćom u kraljevini u neslozi žive, na veliku radost Mađara", kako se "Bošnjaci između sebe ganjaju, Hrvati i Srbi međusobno mrze, kako se Dalmatinci u neprijateljske tabore dele", pa "taj mora očajno uzviknuti: o, vi Srbi, vi slepi ljudi". Poručivao je Srbima: "Vi pevate još i danas pesme o Kosovu i snevate o obnavljanju nekadašnjeg veliko-srpskog carstva; mislite li vi, da je dovoljno, ako se samo peva? Zar ne kuca u vašim grudima srpsko srce, koje plamti za veličinu otadžbine umesto da pomažete brata u nevolji, rado se radujete njegovome zlu, a ne pomišljate, da ćete vi sami na red doći, kad vaš brat padne" (Gopčević, 1890). Piroćanac je smatrao da "s ustavom i zakonima mi živimo pored ustava i zakona" pa je "glavna mana u nama a ne u ustanovama", jer "kad bismo mi zbilja razumevali dejstvo ustanova, i umeli ceniti njihovu vrednost, mi bismo ih umeli i zadobiti, i poštovati i sačuvati, a ne bismo davali odvratni prizor celom obrazovanom svetu, da pljeskamo i kad nam se daju i kad nam se oduzimaju". Verovao je da "ako u jednom narodu nema ni dovoljno svesti, ni dovoljno smelosti da se opakoj vladavini ljudi stane na put", onda nisu krive samo ustanove već je za to "kriv sam narod", "kriva je ona klasa ljudi, koja u takvom narodu rukovodi javne poslove" (Piroćanac, 1895). I Ivan Ivanić je najvećeg krivca za neuspehe nacionalne politike pronalazio "kod kuće". Pišući o uspesima bugarske propagande u Makedoniji tvrdio je da su za to Srbi iz Srbije najveći krivci, pa se pitao: "Gde su tada bili Srbi? Nisu imali kad od dinastičkih i unutrašnjih boraba, a slabo su i mislili na Mačedoniju, kolevku srpskog carstva" (Ivanić, 1906). Stojan Protić je pisao o "slabom vođenju računa o Srbima van granice Srbije", o nedovoljnoj "bratskoj ljubavi" i "osećanju dužnosti prema svima delovima našega narodnoga zadatka", zbog čega su Bugari nesmetano širili svoje pretenzije na Makedoniju (Protić, 1912). Po Velmar Jankoviću, "stara navika da druge okrivljujemo" ubija narodno-državnu udobnost i "nateže nam savest" (Velmar Janković, 1938), a po Slobodanu Draškoviću glavni neprijatelj je "u nama", jer "sve nedaće koje nas pritiskuju, sva zla koja nas tište" imaju isti izvor, "slabost Srpstva", pa Srbi više "ne liče na sebe" (Drašković, 1940). Smatrao je da je propast sigurna ako se nastavi jugoslovenskim putem, jer "što smo mi sami ubijali Srpstvo jugoslovenstvom, to je unikum u istoriji čovečanstva", dodajući da otkad "čovek hoda zemljom nigde nije zabeleženo: da ceo jedan narod, i to posle hiljadu i tri stotine godina života, slavnijeg i legendarnijeg od svih, lati se posla da izvrši duhovno samoubistvo". Tvrdio je da "zavađeni, slaba duha, meki, prijatelji celom svetu", Srbi ne predstavljaju nikakvu snagu, jer nemaju zajedničke svetinje, nemaju ideala "koji bi prožimao sve duše i sva srca", pa je propast prouzrokovana kukavičlukom da se brani opstanak nacije (Drašković, 1947).